

การรับแนวคิดพุทธศาสนาในงานประพันธ์ของคาร์ล แกร์เลอร์พ โธมัส มันน์

และแฮร์มันน์ เฮสเซอร์¹

The Reception of Buddhism in the Works of Karl Gjellerup, Hermann Hess and Thomas Mann

พรสวรรค์ วัฒนางกูร²

Pornsarn Wattanaguhn

บทคัดย่อ

นักเขียนเจ้าของรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม 3 ท่านคือ คาร์ล แกร์เลอร์พ (Karl Gjellerup ค.ศ.1917) โธมัส มันน์ (ค.ศ.1929) และแฮร์มันน์ เฮสเซอร์ (ค.ศ.1946) ล้วนเป็นนักเขียนช่วงต้นของยุคสมัยใหม่ตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 และเป็นนักเขียนที่มีผลงานโดดเด่นหลายชิ้นที่สะท้อนแนวคิดจากอินเดีย รวมทั้งแนวคิดจากพุทธศาสนา อีกทั้งนักเขียนที่เอ่ยนามมาทั้งหมดนี้ยังได้รับอิทธิพลจากอินเดียและแนวคิดพุทธศาสนาไม่มากนัก

นวนิยายของนักประพันธ์ชาวเดนมาร์ก คาร์ล แกร์เลอร์พ (1857-1919) เรื่อง “กามินิต-ผู้แสวงบุญ-นวนิยายตำนาน” (Der Pilger Kamanita-Ein Legendenroman ค.ศ.1906) และนวนิยายเรื่อง “สิทธารถะ” (Siddharta, ค.ศ. 1922) ของแฮร์มันน์ เฮสเซอร์ ได้รับการยอมรับจากทั่วโลกว่าเป็นนวนิยายที่ใช้พุทธศาสนาเป็นแก่นเรื่องหลัก ในนวนิยายทั้งสองเรื่องนี้ ตัวเอกของเรื่องคือ สิทธารถะและกามินิต ล้วนแสวงหา “ความจริง” โดยที่ “ความจริง” ของตัวเอกทั้งสองนั้นแตกต่างกัน ในเรื่อง “สิทธารถะ” เราได้พบแนวคิดและตัวละครในเรื่องซึ่งมีที่มาจากพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวเคราะห์อย่างละเอียดพบว่า ส่วนประกอบเหล่านี้เป็นเพียงพุทธศาสนาแต่เปลี่ยนนอกเท่านั้น เช่นเดียวกับที่พบว่า บทละครโศกนาฏกรรมเรื่อง “เฟาสต์” (Faust) ของเกอเธ่ “สวมเสื้อคลุม” ของคริสต์ศาสนา นอกจากนี้ หนทางแสวงหา “ความจริง” ของกามินิตในงานประพันธ์ของแกร์เลอร์พ ยังต่างจากหนทางแสวงหาความจริงของสิทธารถะ นั่นคือ กามินิตมิได้เดินทางค้นหาความจริงผ่านการแสวงหาตนเอง เช่น สิทธารถะ แต่กามินิตค้นพบ “ความจริง” โดยอาศัยความรักอันมั่นคงของเขาคือภรรยาผู้เป็นที่ยึดเหนี่ยว ผู้ซึ่งช่วยให้กามินิตเห็นนิมิตภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่กามินิตได้พบและสนทนาก่อนที่จะจบชีวิตโดยไม่รู้เลยว่าได้พบกับองค์สมณโคดมแล้ว

ผลงานประพันธ์ของโธมัส มันน์นั้นแตกต่างจากผลงานของแกร์เลอร์พและเฮสเซอร์ตรงที่ล้วนเป็นงานประพันธ์ที่มีรากหยั่งลึกอย่างมั่นคงในขนบของวัฒนธรรมยุโรป ไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนา เนื่องจากในงานประพันธ์ของโธมัส มันน์ เราไม่พบส่วนประกอบใดๆ ที่เป็นพุทธโดยตรง อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าพิศวงว่า ในงานประพันธ์ประเภทเรื่องเล่า (Erzählung) หรือ โนวเลล (Novelle หรือ นวนิยายขนาดสั้น) ของโธมัส มันน์หลายชิ้น เราได้พบแนวคิดพุทธศาสนาเกี่ยวกับประเด็นเรื่อง “การรู้เท่าทันปัจจุบัน” ซึ่งเป็นคุณสมบัติและอุปนิสัยของตัวเอก เช่นในเรื่อง “ความตายที่เวนิส” (Der Tod in Venedig) “ความรู้สึกผิดหวัง” (Enttäuschungen) “ห้วงทุกข์” (Schwere Stunde) หรือ “รอวันตาย” (Der Tod)

¹ โครงการในแผนพัฒนาวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² ดร.พรสวรรค์ วัฒนางกูร ศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาเยอรมัน ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความนี้เป็นบทความนำร่องของโครงการวิจัยที่ศึกษาวิเคราะห์เรื่องการรับพุทธศาสนาในงานประพันธ์ของ
แกร์เลอรูฟ เฮสเซอร์ และโธมัส มันน์ โดยผู้วิจัยใช้ตัวอย่างผลงานประพันธ์เรื่อง “กามนิต-ผู้จาริกแสวงบุญ” ของ
แกร์เลอรูฟ “สิทธารถะ” ของเฮสเซอร์ และผลงานโนเวลเลอบางเรื่องของโธมัส มันน์

คำถามหลักของงานวิจัย คือ การรับพุทธศาสนาในงานประพันธ์ของเฮสเซอร์ แกร์เลอรูฟ และโธมัส มันน์
แตกต่างกันอย่างไร การแสวงหา “ความจริง” ของปัจเจกบุคคลจากมุมมองของพุทธศาสนาและจากมุมมองในบริบท
ของวัฒนธรรมยุโรปเป็นอย่างไร

คำสำคัญ : 1. การรับพุทธศาสนา. 2. แกร์เลอรูฟ. 3. แฮร์มันน์ เฮสเซอร์. 4. โธมัส มันน์.

Abstract

The Nobel Prize laureates Karl Gjellerup (1917), Thomas Mann (1929), and Hermann Hesse (1946) can be counted among those early modernist European writers who—with varying intensity—dealt with Indian-Buddhist thought and were influenced by it.

In this research essay, the author investigates the literary works of Hermann Hesse's *Siddhartha* (1922) and Karl Gjellerup's *Der Pilger Kamanita—Ein Legendenroman* (*The Pilgrim Kamanita: A Legendary Romance*, 1906) and some early “Novelleas” written by Thomas Mann. The first two novels are internationally renowned for their Indian-Buddhist themes. In contrast to the works by Gjellerup and Hesse, Thomas Mann's early stories are all firmly rooted in European culture and cannot be called Buddhist literature, not even indirectly Buddhist or Buddhist to a certain extent, because there are no explicit Buddhist elements at all. Surprisingly, however, in numerous of Mann's early novellas one can find Buddhist ideas in the thoughts and actions of the characters.

In this article, the following questions are of relevance: In what way is the reception of Buddhism different in Hesse, Gjellerup, and Mann? How can the search for “Truth” and for oneself be understood from a Buddhist and from a European cultural perspective?

Keywords: 1. Reception of Buddhism. 2. Gjellerup. 3. Hesse. 4. Thomas Mann.

การเข้าถึงแนวคิดพุทธศาสนา และการรับพุทธศาสนาที่ปรากฏในผลงานประพันธ์ของนักเขียนทั้งสามนั้นต่างกันอย่างเห็นได้ชัด อย่างไรก็ตาม ในความแตกต่างนี้ยังมีความเหมือน ทั้งคาร์ล แกร์เลอร์ฟและแฮร์มันน์ เฮสเซอร์ ล้วนต่างเติบโตมาในโลกของศาสนาตะวันตก แกร์เลอร์ฟเกิดที่เมืองโรโฮกา ประเทศเดนมาร์ก ใน ค.ศ. 1857 บิดาเป็นหมอสอนศาสนาชื่อ คาร์ล ออดอล์ฟ แกร์เลอร์ฟ (Carl Adolph Gjellerup) มารดาชื่อ อันนา ฟิบิเงอร์ (Anna Fibiger)

แกร์เลอร์ฟ ศึกษาเทววิทยาที่กรุงโคเปนฮาเกน จบการศึกษาด้วยคะแนนยอดเยี่ยม (summa cum laude) ใน ค.ศ. 1878 อันที่จริง แกร์เลอร์ฟควรจะเป็นหมอสอนศาสนาเช่นเดียวกับบิดา แต่ภักดีที่รู้สึกได้ถึงความสามารถด้านศิลปะและอักษรศาสตร์ตั้งแต่อายุน้อย แกร์เลอร์ฟเริ่มเขียนหนังสือตั้งแต่ยังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมปลาย หันไปสนใจวรรณคดีอย่างจริงจัง และเริ่มชีวิตนักเขียนอิสระ ใน ค.ศ. 1878 หลังจากที่แกร์เลอร์ฟสมรสกับสาวเยอรมันชาวเมือง เดรสเดิน คือ ยูแจเนีย อันนา คาร์โรลีนเนอ ฮอยซิงเงอร์ ใน ค.ศ. 1892 และแกร์เลอร์ฟผู้ซึ่งมีพรสวรรค์พิเศษทางด้านภาษา และไม่เพียงพูด อ่าน เขียนภาษาเยอรมัน อังกฤษ และฝรั่งเศสได้อย่างคล่องแคล่วเท่านั้น ก็ได้เริ่มเขียนหนังสือเป็นภาษาเยอรมัน เริ่มด้วยเรื่อง พาสตอร์ มอร์ส (Pastor Mors ค.ศ. 1884) หลังจากนั้น ท่านได้เขียนงานประพันธ์ชิ้นใหม่ ๆ เป็นภาษาเยอรมันมากขึ้นโดยยัดนักประพันธ์เอกชาวเยอรมันหลายท่านเป็นแบบอย่าง คือ เกอเธ่ (Johann Wolfgang von Goethe) ชิลเลอร์ (Friedrich von Schiller) และฮาเยน์เนอ (Heinrich Heine) รวมทั้งนักปรัชญา อิมมานูเอล คันท์ (Immanuel

Kant) อาทัว เชเพนเฮาเออร์ (Arthur Schopenhauer) และ ฟรีดริช นีทเชอ (Friedrich Nietzsche)³

แกร์เลอร์ฟประพันธ์ “กามนิต ผู้แสวงบุญ - นวนิยายตำนาน” หลังจากที่ได้ศึกษาเรื่องพุทธศาสนา และคำสอนก่อนสมัยพุทธกาลอย่างละเอียด ท่านอุทิศตนในการศึกษาผลงานของ ดร.คาร์ล ออยเกิน นอยน์มันน์ “พระวาทะแห่งสมณโคดม” (*Die Reden Buddha-Majjhimanikayo*) และหนังสือรวมคำสอนพุทธศาสนา (*Buddhistische Anthologie*) เรื่องราวชีวิตในอดีตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้ *ชาตก* หรือ *Jataka*⁴ ศึกษาผลงานแปลของศาสตราจารย์นอยน์มันน์ เรื่อง “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” (*Buddha*) คำสอนของลัทธิอินเดียนั้นแห่งพระเวท (*Upanishads des Veda*) **พระสูตรแห่งเว** (*Sutra des Vedanta*) และผลงานนวนิยายขนาดสั้นของตันท์ดิน *Daçakumaracaritam* รวมทั้งบทนาที่เขียนโดยไมเยอร์ (J. J. Meyer) ด้วย (Gjellerup 2005 : 316-317)

ถึงแม้ว่าทั้งแกร์เลอร์ฟและเฮสเซอร์จะมีชีวิตภูมิหลังที่เกี่ยวข้องกับคริสต์ศาสนา และทั้งสองต่างก็หันมาสนใจ ปรัชญาตะวันออกและพุทธศาสนาเหมือนกัน แต่นักประพันธ์ทั้งสองท่านมีประวัติชีวิตที่ต่างกันอย่างมาก เหตุผลที่แกร์เลอร์ฟหันหลังให้คริสต์ศาสนาและกลับมาสนใจพุทธปรัชญาดังปรากฏในผลงานประพันธ์ไม่เป็นที่แน่ชัดจากประวัติชีวิตของท่าน บิดาของแกร์เลอร์ฟเสียชีวิตตั้งแต่เมื่ออายุได้ 3 ขวบ แกร์เลอร์ฟจึงใช้ชีวิตกำพร้าอยู่กับมารดาและญาติผู้ซึ่งเป็นหมอสอนศาสนาและนักเขียน ณ นครโคเปนฮาเกน แกร์เลอร์ฟเป็นเด็กมีผลการเรียนยอดเยี่ยมมา

³ Gjellerup, Karl. from <http://www.kirjasto.sei-fi/gjelleter.htm> และ <http://de.wikipedia.org/wiki/Karl-Gjellerup>

⁴ Jakata คือ ชาตก เรื่องราวชีวิตจากอดีตชาติของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในพระไตรปิฎกมี ชาตก อยู่ 547 เรื่อง เรื่องเล่า ชาตกมีไว้เพื่ออธิบายหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ในประเทศไทยเราพบเรื่องราวชาตก 2 หมวด : เรื่องราวในหมวดแรกสืบต้นตอพบในพระไตรปิฎก ส่วนเรื่องอื่นๆ มีผู้เขียนขึ้นราว 300-400 ปีมาแล้วที่นครเชียงใหม่ เมืองหลวงแห่งอาณาจักรล้านนา ดูเปรียบเทียบในพรสรรค์ วัฒนางกูร / เอ็ค ทีเดอมันน์. (1989). *Einführung in die thailändische Kunst und Architektur - Lektüre für Reiseführer*. ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องร่วมกับคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 70-78.

ตลอด ได้ชื่อว่ามีพรสวรรค์ทั้งเมื่อเรียนอยู่ในโรงเรียนมัธยมและมหาวิทยาลัย อันที่จริงท่านควรจะเป็นหมอสอนศาสนาเช่นเดียวกับบิดา แต่แกร์เลอร์พติดสินใจตั้งแต่เมื่อยังเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยว่าจะใช้ชีวิตเป็นนักเขียน เราได้พบว่า ในงานประพันธ์ของแกร์เลอร์พจนกระทั่งถึงค.ศ.1890 สะท้อนแนวคิดเชิงปรัชญาทั้งจากตะวันตกและตะวันออกผสมผสานกับประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เขียน และดูเหมือนว่า ความสนใจอย่างจริงจังในศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนานี้จะสอดคล้องกับกระแสของเหล่าปัญญาชนในยุโรปช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งเห็นได้ชัดจากข้อเขียนของแกร์เลอร์พเมื่อประพันธ์เรื่อง “กามนิต - ผู้จาริกแสวงบุญ”

“เพิ่งจะในศตวรรษที่แล้ว เมื่อหลายปีที่ผ่านมา ในค.ศ.1892 ที่เราได้รู้จักว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือใคร และท่านสอนอะไร... แต่อย่างไรก็ตาม พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ตลอดจนแก่นความรู้เหล่านั้นก็ยังเป็นปริศนาสำหรับเราและจะต้องได้รับการอธิบายให้แจ่มแจ้งอยู่นั่นเอง เรามีความประสงค์จะเข้าใจแก่นแท้ของคำสอนเหล่านั้น... และหลังจากที่นักปราชญ์ทั้งหลายได้ทำหน้าที่ของท่านแล้วก็ควรมาถึงคราวของกวีที่จะทำหน้าที่ของตน : เอกสารภาษาบาลีกำลังรอเราอยู่ และหลังจากนั้น คำสอนของพระพุทธองค์ก็จะพื้นดินขึ้นมาท่ามกลางพวกเราเป็นภาษาเยอรมันที่เปี่ยมล้นท่ามกลางชาวเยอรมัน – ข้าพเจ้าจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า มิตรผู้เป็นปราชญ์และเป็นผู้ที่ข้าพเจ้าเคารพนับถือ - และอาจจะมียกหลายท่านร่วมด้วย - จะต้อนรับผลงานวรรณศิลป์ชิ้นนี้ในฐานะจุดเริ่มต้นที่จะบรรลุถึงความปรารถนาดังกล่าว” (Gjellerup 2005 : footnote 3, p. 319)

(แปลจากภาษาเยอรมันโดยผู้วิจัย)

ดังได้กล่าวแล้วว่า สาเหตุที่แกร์เลอร์พหันมาสนใจพุทธศาสนานั้นไม่ปรากฏแน่ชัด ในขณะที่เรารู้ว่าเหตุใดแอร์มันน์ เฮสเซอร์จึงหันมาศึกษาค้นคว้าพุทธศาสนาและปรัชญาตะวันออกอย่างมุ่งมั่น แม้ว่าเฮสเซอร์จะคุ้นเคยกับโลกของมิชชันนารีและการเผยแพร่คริสต์ศาสนาจากปู่ย่าและบิดามารดาของเขาเอง

เนื่องจากบิดาเป็นมิชชันนารี เคยใช้ชีวิตอยู่ในประเทศอินเดีย แต่เฮสเซอร์ไม่สามารถยอมรับคำสอนของศาสนาคริสต์ได้ เขามีความกังขาในคำสอนเหล่านั้นถึงขนาดไม่สามารถยอมรับและทนไม่ได้ที่จะได้ยินคำสอนเหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามของบรรดาคริสต์ชนจากทวีปยุโรปที่พยายามเปลี่ยนศาสนาของผู้คนในโลกตะวันออกด้วยท่าทีของ “ผู้ปกครองอาณานิคม” เป็นสิ่งที่เฮสเซอร์สอียดเสียดอย่างยิ่ง ทั้งหลักธรรมที่เคร่งครัดตามความเชื่อแนวฟีเอนิสม์ในเยอรมนีก็เป็นสิ่งที่เฮสเซอร์รับไม่ได้

“คำสอนและสุภาษิตหลายข้อที่กล่าวในการเทศนาและการขับร้องสรรเสริญพระเจ้า ล้วนทำร้ายความเป็นกวีในตัวข้าพเจ้า” (Hesse 1930 : 189)

ดังนั้น เฮสเซอร์จึงไม่ได้ทำตามที่บิดามารดาหวังไว้ว่าจะสืบทอดอาชีพข้าราชการทำงานเป็นนักเทศน์ประจำโบสถ์ เฮสเซอร์รู้ตัวดีตั้งแต่อายุได้ 12 ว่า ต้องการจะเป็นนักเขียน เมื่อเริ่มเป็นหนุ่มอายุ 14 หนุ่มน้อยผู้นี้ได้หนีออกจากโรงเรียนสอนศาสนาที่ไฮล์บรอนน์ (Heilbronn) เป็นการหลบหนีที่ปู่ของเขาเรียกว่าคือ “การเดินทางสั้นๆ ของจีเนียส” หลังจากนั้นเฮสเซอร์ถูกส่งเข้ารับการรักษาดูแลในสถานบำบัดหลายแห่ง (บาดโบลล์ (Bad Boll, ชเตทเทิน ณ เรมส์ทาล (Stetten im Remstal) และสถานบำบัดที่บาเซิล (Basel) หนุ่มน้อยเฮสเซอร์ต้องผจญกับความขัดแย้งภายในจิตใจครั้งแล้วครั้งเล่า บางครั้งหนักหนาถึงขั้นเคยพยายามฆ่าตัวตาย หลังจากนั้น เขาจึงเริ่มแสวงหาทางออกในวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่วัฒนธรรมตะวันตกเพื่อเป็นตัวเลือก และตั้งแต่ค.ศ.1907 เป็นต้นมา เฮสเซอร์เริ่มศึกษาเรื่องราวของประเทศอินเดียตลอดจนวัฒนธรรมอินเดียโดยได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาจากงานเขียนของนักปรัชญาเยอรมัน อาทิว โชเพนเฮอเออร์ ผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเขียนงานประพันธ์ตีความพุทธปรัชญา เฮสเซอร์ศึกษาคำสอนของศาสนาพราหมณ์ คือ “ภควัตคีตา” และ “อุปนิษัต” ระหว่างนั้นเขาเริ่มฝึกโยคะ ทรมานตน และอดกลั้นกามกิจ ความสนใจในอินเดียและโลกตะวันออกพา

เฮสเซอร์เดินทางไปถึงอินเดียใน ค.ศ. 1911 จากนั้นก็ไปยัง
ดินแดนแห่งป่าดงดิบ “หลังประเทศอินเดีย” และเกาะ
สุมาตรา

ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1911 เฮสเซอร์เดินทาง
กลับสู่ยุโรปบ้านเกิด เขาไม่ได้พบสิ่งที่เขาแสวงหาที่
ประเทศอินเดียแต่อย่างใด

ดูเหมือนว่า โลกที่เปรียบเสมือน “มายา” ไม่มี
อะไรจริงแท้ และความพยายามของมนุษย์ที่จะไปถึง
เป้าหมายสูงสุด นั่นก็คือการหลุดพ้นจาก “มายา”
ทั้งหลาย รวมทั้งหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด
จะเป็นทำที่ที่ปฏิเสธชีวิตจนเกินไปสำหรับเฮสเซอร์ หลัง
จากนั้น นักเขียนผู้นี้จึงเริ่มหันมาสนใจแนวคิดของจีน
เกี่ยวกับความสมดุลชีวิตของสองขั้วในแนวคิดเต๋า
และขงจื้อ และเริ่มรู้สึกว่าการทำให้เกิดความสมดุล
ในลักษณะนี้อาจช่วยลดความขัดแย้งในตัวมนุษย์
ระหว่างด้านจิตวิญญาณและความสุขทางโลกไม่ให้มาก
จนเกินไป รวมทั้งช่วยลดช่องว่างของการที่จะต้อง
ปรับตัวเข้ากับสังคมและการเป็นตัวของตัวเองให้น้อย
ลงด้วย

เราจึงพบว่า เฮสเซอร์ได้ใช้งานวรรณกรรมเป็น
เครื่องมือที่จะลดความขัดแย้งภายในของตนเอง เห็น
ได้ชัดจากนวนิยายหลายเรื่อง เช่น *Unterm Rad* (1906)
Demian (1919) *Narziss und Goldmund* (1930) รวมทั้ง
Siddharta (1922) ด้วย ในนวนิยายเหล่านี้ตัวเอก
ของเรื่องล้วนมีปัญหภายในจิตใจกลายเป็น “คนนอก”
ของสังคม ตัวเอกทุกคนต่างพยายามค้นหา “ความจริง”
ของชีวิต ค้นหาทางที่จะปลดปล่อยพ้นจากการทั้งปวง
เพื่อที่จะได้เป็นตัวของตัวเองได้อย่างสมบูรณ์ จะเห็น
ได้ว่า การแสวงหา “ความจริง” ของชีวิตของเฮสเซอร์ใน
ฐานะผู้ประพันธ์มีส่วนละม้ายคล้ายคลึงกับการแสวงหา
“ความจริง” ของตัวเอกในนวนิยาย สิทธารถะในนวนิยาย
แสวงหาความจริงของชีวิต แสวงหาเสียวนาทีแห่ง

ความพึงใจ แสวงหาความเป็นหนึ่งเดียวที่สมบูรณ์ที่ใน
คำภาวนาว่า “โอม”⁵

เฮสเซอร์ตั้งใจประพันธ์ให้ตัวเอกในนวนิยายชื่อ
“สิทธารถะ” อันเป็นพระนามของของสมเด็จพระสัมมา
สัมพุทธเจ้าเมื่อครั้งยังทรงเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ณ
กรุงกบิลพัสดุ์ เส้นทางชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะและ
สิทธารถะของเฮสเซอร์นั้นกลับตาลปัตร นั่นคือ เจ้าชาย
สิทธัตถะทรงมีชีวิตสุขสบายในสวรรค์สมบัติและอำนาจ
ทางโลกจนกระทั่งได้ประจักษ์ว่า ชีวิตคือทุกข์ ได้ทรง
สัมผัสกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย แล้วจึงทรงออกผนวช

ส่วนสิทธารถะของเฮสเซอร์เกิดในตระกูล
พราหมณ์ ใช้ชีวิตปฏิบัติอย่างพราหมณ์และเข้าใจโลก
ตามวิถีพราหมณ์ สิทธารถะและสหายคือ โควินทะ ปฏิบัติ
ตนภาวนาและสวดมนต์อย่างพราหมณ์ที่เคร่งทั้งปวง
ทั้งสองรู้จักที่จะ “ถ่อมตนและน้อมใจ” ด้วยจิตวิญญาณ
ของสมณะ ทั้งสองสหายต่างเข้าใจ “วิถีแห่งอาตมมัน และการ
รวมเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล” และเช่นเดียวกับเฟาส์
สิทธารถะรู้สึกไม่พอใจทุกอย่างรอบตัว ไม่พอใจในชีวิตของ
ตนเอง สิ่งที่เขาแสวงหาคือ “สภาวะแห่งความว่างเปล่า
ปราศจากตัวตน (สิทธารถะ หน้า 15) สิทธารถะฝึกฝน
นั่งสมาธิและหวังว่า การนั่งสมาธิจะทำให้เขาหลุดพ้น
จากตัวตน หลุดพ้นจากความคิดทั้งปวง... แต่ไม่ว่า
สักกี่พันครั้งที่สิทธารถะจะนั่งสมาธิอดจิตออกจาก
ร่างกาย ทำจิตนั้นพักไว้ที่สุญญตา พากิจให้พักอยู่ในสัตว์
พักอยู่ในก้อนหินจิตนั้นก็ยังคงกลับคืนสู่ร่าง สุกาย สู้ตัวตน
ที่มีนามว่า สิทธารถะผู้ซึ่งจะยังคงตกอยู่ในห่วงทุกข์และ
อยู่ในบ่วงแห่งสังสารวัฏทุกคราไป...” (สิทธารถะ หน้า 17)

อาจกล่าวได้ว่า สิทธารถะรู้และเข้าใจเรื่อง
สังสารวัฏและการเวียนว่ายตายเกิด แต่เขายังไม่สามารถ
หลุดพ้นจากวงล้อแห่งการเวียนว่ายตายเกิดได้

ประเด็นเรื่องความพยายามของพราหมณ์หนุ่ม
สิทธารถะที่จะหลุดพ้นจากความเป็นตัวตน ถ้าพิจารณา

⁵ “โอม” เป็นคำมาจากภาษาสันสกฤต ประกอบด้วย เสียง 3 เสียง คือ [a, u, m] ตามความหมายในศาสนาฮินดู “โอม” หมายถึง
เทพสูงสุด 3 องค์ ได้แก่ [a] พระอิศวร พระผู้ทำลาย [u] พระวิษณุ พระผู้ปกครอง และ [m] พรหม พระผู้สร้าง ศาสนาพุทธรับคำว่า “โอม”
มาไว้เพื่อใช้แทนพระรัตนตรัย ได้แก่ [a] ธรรมะ หมายถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า [u] “อุ-ต-ม-ธรรม” พระธรรมอันสูงสุด และ [m]
มหาสงฆ หรือนักบวชในพุทธศาสนา คำว่า “โอม” ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ และบ่อยครั้งใช้เป็นคำเริ่มต้นบทสวด

จากมุมมองของพุทธศาสนิกายเถรวาท ก็ต้องว่า นับเป็นความเข้าใจผิดของผู้ประพันธ์คือเฮสเชอ เป็นความเข้าใจผิดถึงสองต่อที่ขัดแย้งกันเอง รวมทั้งหนทางสู่วัตถุประสงค์สุดท้ายก็ไม่ใช่หนทางที่ถูกต้อมนำสู่ความหลุดพ้นด้วย จากเหตุผลที่ว่า ในแง่หนึ่งสัทธาธระต้องการหลุดพ้นจากการดำรงอยู่ของตัวตน และพ้นจากสังสารวัฏแห่งการเวียนว่ายตายเกิด โดยอาศัยการเข้าสมาธิ แต่ในอีกแง่หนึ่ง การที่จะปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากสังสารวัฏนั้นก็โดยการภาวนาคำศักดิ์สิทธิ์ “โอม” เพื่อเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล ซึ่งที่จริงแล้ว การภาวนาดังกล่าวมิได้เป็นหนทางสู่การหลอมตนเป็น “หนึ่งเดียวกับอาตมันและจักรวาล” เนื่องจากการยึดมั่นใน “อาตมัน” หรือตัวตนนั้น ก็คือ บุคคลผู้นั้นยังไม่สามารถหลุดจากการยึดมั่นถือมั่นในอัตตาหรือตัวตนนั่นเอง

จากการตีความที่คลาดเคลื่อนนี้เองที่ทำให้สัทธาธระไม่สามารถหลุดพ้นจากการยึดมั่นในตัวตนได้ด้วยการเข้าสมาธิ และวิธีการเข้าสมาธิในแบบที่สัทธาธระเรียนรู้จากเหล่าสมณะก็มีชีวิตที่จะนำสู่การรู้เท่าทันปัจจุบัน อันเป็นหนทางสู่นิพพาน

หลังจากเวลาผ่านไปหลายปีที่สัทธาธระและโควินทะเข้ามาฝากตนเป็นศิษย์ของเหล่าสมณะ ได้เรียนรู้ทั้งความรู้ภาคทฤษฎี (ปริยัติ) และภาคปฏิบัติโดยการปฏิบัติธรรมเข้าวิปัสสนา แต่วิธีการที่จะเข้าสู่ความหลุดพ้นตามแนวของเหล่าสมณะโดยการทำโยคะ ละเว้นจากความอยากทั้งปวงด้วยการใช้ชีวิตอย่างลำบากไปจนถึงการทรมานตนด้วยวิธีต่างๆ ล้วนมิใช่หนทางสู่นิพพานทั้งสิ้น ที่สำคัญก็คือ ความมั่นใจในตนเองจนเกินพอดี จนถึงความลำพองในตนเองของสัทธาธระล้วนเป็นการยึดมั่นในอัตตาและเป็นพันธนาการที่ทำให้เขาไม่สามารถหลุดพ้นจากสังสารวัฏได้ ซึ่งสัทธาธระได้เริ่มตระหนักในความล้มเหลวนี้ว่า หนทางของเหล่าสมณะไม่สามารถนำสู่นิพพานได้

แม้แต่คำสอนของพระพุทธเจ้าที่สัทธาธระได้สืบทอดจากการสนทนารธรรมกับพระพุทธองค์ ก็ยังนับว่าเป็นพุทธธรรมที่สัทธาธระรับไว้ในลักษณะปริยัติเชิงทฤษฎี มิใช่จากการปฏิบัติ อีกทั้งสัทธาธระก็ยังเห็นว่าพุทธวัจนะที่ได้ฟังนั้นยังมีข้อบกพร่อง เนื่องจากเป็นคำสอนที่ชี้ให้เห็นถึง “หนทางที่จะเอาชนะโลกโดยการ

หลุดพ้นออกจากสังสารวัฏ หรือนิพพาน ซึ่งเป็นสิ่งที่แปลกใหม่ไม่เคยมีมาก่อน” เหล่านี้เป็นสิ่งที่สัทธาธระเห็นว่า “ไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้” หนทางนิพพานหรือการหลุดพ้นจึงเป็นเพียงการแหกวงล้อมแห่งวัฏจักรของสังสารวัฏอันเป็นกฎแห่งโลกที่เที่ยงแท้แน่นอน” ซึ่งความจริงก็เป็นเช่นนั้น เนื่องจากสัทธาธระเข้าใจว่าวัฏจักรของสังสารวัฏอันเป็นกฎแห่งโลกนั้นก็คือ “อาตมัน” “อัตตา” หรือ “ตัวตน” ในลักษณะเดียวกับ “จิตวิญญาณที่เที่ยงแท้แน่นอน” ในความหมายของศาสนาฮินดู มิใช่ในนิพพานตามความหมายในพุทธศาสนา ซึ่งก็คือการหลุดพ้นจากทุกข์และสังสารวัฏแห่งการเวียนว่ายตายเกิด

จะเห็นได้ว่า การตีความหนทางสู่ความหลุดพ้นในลักษณะนั้นของสัทธาธระ ซึ่งก็เป็นการตีความของผู้ประพันธ์คือ เฮสเชอด้วย เป็นการตีความเชิงพราหมณ์มากกว่าพุทธ

สัทธาธระได้สืบทอดพุทธวัจนะจากพระโอรุขของพระพุทธองค์โดยตรง แต่ไม่สามารถเข้าใจคำสอนนั้นได้ดังคำตรัสของพระพุทธองค์ในนวนิยายเรื่องนี้ว่า

“คำสอนนี้มิใช่ความเห็นของตถาคต และจุดมุ่งหมายของคำสอนก็มีเพื่ออธิบายวิถีแห่งโลกด้วยเพราะความอยากรู้ จุดประสงค์ของคำสอนนั้นคืออย่างอื่น นั่นก็คือ หนทางที่นำสู่การพ้นทุกข์ สิ่งนี้ต่างหากคือสิ่งที่ตถาคตสั่งสอน มิใช่อื่นใดทั้งสิ้น” (สัทธาธระ หน้า 31)
(แปลจากภาษาเยอรมันโดยผู้วิจัย)

แม้สัทธาธระจะไม่เข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่มีสิ่งหนึ่งที่สัทธาธระตระหนักและเห็นจริงกับความจริงที่ว่า องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สละสุขทางโลกออกบวช อีกทั้งยังได้ทรงค้นหาหนทางแห่งความหลุดพ้นด้วยพระองค์เอง จนทรงพบทางแห่งความรู้ที่นำสู่ความหลุดพ้นหรือนิพพานนั้นด้วยพระองค์เองด้วย

หนทางแห่งการแสวงหาด้วยตนเองนี้เอง เป็นสิ่งที่สัทธาธระตระหนัก และต้องการจะเดินตามหนทางนี้

เป็นที่น่าสังเกตว่า หลักการเรื่องการแสวงหาความจริงด้วยตนเองนี้ปรากฏครั้งแล้วครั้งเล่าในผลงานประพันธ์ของเฮสเชอ ในนวนิยายเรื่อง สัทธาธระ เฮสเชอมิได้ให้พระพุทธองค์ทรงอธิบายคำสอนของ

พระองค์ในรายละเอียดแต่อย่างใด ซึ่งอาจเป็นด้วยว่า ผู้เขียนชาวเยอรมันยังมิได้เข้าใจหรืออาจไม่เห็นด้วย กับคำสอนของพุทธศาสนาในประเด็นเรื่องทุกข์และหนทางสู่การดับทุกข์ เนื่องจากเห็นว่าหนทางเหล่านี้ ไม่สามารถพิสูจน์ได้ สิ่งที่สิทธารถะเห็นพ้องและเชื่อมั่น ก็คือ การกลับมาสู่ตัวตน กลับมาสู่ความคิด สู่ “จิต” ของตนเอง โดยที่สิทธารถะไม่เข้าใจถึงธรรมชาติของ “จิต” ว่าไม่อยู่นิ่ง จิตไม่พองใจกับความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง มีแต่จะเที่ยวเล่นไปและคิดปรุงแต่งไปเรื่อย ๆ มิได้หยุด จากความคิดหนึ่งสู่อีกความคิดหนึ่ง เมื่อจิตขึ้นวิถี แต่ครั้งก็รวดเร็วมากจนเป็นเรื่องเหลือปาฝ่าแรงที่ มนุษย์คนหนึ่งจะนับแต่ละความคิดนั้นได้

ด้วยเหตุนี้เอง สิทธารถะผู้ซึ่งละทิ้งเหล่าสมณะ และละทิ้งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเลือกที่จะดำเนิน ชีวิตตามอย่างที่จิตต้องการ ตามอย่างใจปรารถนา และ ถลาลึกลงสู่ห้วงสังสารวัฏ ตกอยู่ในบ่วงแห่งกามกับนาง คณิกานามว่ากมลมา ได้สัมผัสสัมผัสรสอำนาจและความ มั่งคั่งตามวิถีแห่งพ่อค้าจนเป็นคหบดี โดยได้เรียนรู้สิ่ง เหล่านี้จากนายวาณิช กามาสามี สิทธารถะดำเนินชีวิต อยู่ในวิถีแห่งโลกียะจนมาถึงจุดหนึ่งที่เริ่มตระหนักว่า ทั้งหมดล้วนไร้แก่นสาร เป็นเพียงการละเล่นของชีวิต ทั้งสิ้น

สิทธารถะรู้สึกสะอิดสะเอียนกับการใช้ชีวิตอย่าง ไร้ค่าของตนเองถึงขั้นจะปลิดชีพตนเองที่ริมแม่น้ำ และ แล้วกุลบุตรแห่งพราหมณ์ก็ได้สดับคำสวดมนต์ของ เหล่าพราหมณ์อันเป็นคำขึ้นต้นและคำลงท้าย นั่นคือ คำศักดิ์สิทธิ์ว่า “โอม” ในลักษณะเดียวกับที่เฟาส์ของ เกอเธ่ได้ยินเสียงระฆังของประเทศกาลิเลโออันหมายถึง การคืนพระชนม์ชีพแห่งพระเยซูคริสต์ และคำศักดิ์สิทธิ์ นี้เองที่ช่วยชีวิตสิทธารถะไว้ หลังจากเหตุการณ์นี้ สิทธารถะเริ่มทบทวนชีวิตที่ผ่านมาของตนเอง และเริ่ม รู้สึกได้ถึงเสียงเรียกแผ่วเบาของจิตวิญญาณแห่งสมณะ จึงหวนกลับไปหาคนแจวเรือผู้ซึ่งเขาได้พบแล้วครั้งหนึ่ง หลายปีมาแล้วเมื่อขึ้นเรือข้ามฟากไปยังอีกฝั่งหนึ่งของ เมืองอันเป็นที่ที่เขาพบนางคณิกากมลมา ณ ที่พำนักของ วสุเทวะคนแจวเรือ สิทธารถะได้เรียนรู้ถึงศิลปะแห่งการ รอคอย เรียนรู้ที่จะพอใจในตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนแจวเรือวสุ เทวะได้สอนให้สิทธารถะเรียนรู้จากแม่น้ำ

แม่น้ำซึ่งสะท้อนชีวิตที่ผ่านมาของสิทธารถะ ทำให้ สิทธารถะประจักษ์ถึงความเยือกเย็นของตนเองมาตลอด จนถึงชีวิตอันไร้แก่นสารของตนจากแม่น้ำ สิทธารถะ เรียนรู้ถึงกาลเวลาที่ไร้จุดสิ้นสุด รู้ถึงว่าแม่น้ำนั้นเหมือนกันทุกหนแห่ง ณ จุดกำเนิดและที่ปากน้ำปลายทาง ที่ ตรงท่าเรือข้ามฟาก ตรงน้ำตก ในท้องทะเล เทือกเขา แม่น้ำเหมือนกันทุกหนทุกแห่ง สำหรับแม่น้ำ มีเพียง ปัจจุบัน หาใช่เงาแห่งอดีตหรือเงาแห่งอนาคตไม่ นั่นก็ คือ สิทธารถะได้เรียนรู้และเข้าถึงกฎแห่งธรรมชาติ กฎ แห่งชีวิตจากแม่น้ำ

หากเฮสเซอร์จะได้ตระหนักในจุดนี้ว่า การรู้ทัน ปัจจุบันโดยไม่มีอดีตหรืออนาคตจากการเข้าสมาธิโดย ใช้แม่น้ำเป็นตัวภาวนาจะเป็นหนทางสู่การดับทุกข์และ สันนิพพานได้ เราก็คงมองการตระหนักรู้นี้ว่าเป็นการ ตระหนักรู้แบบพุทธได้ แต่ในนวนิยาย สิทธารถะหวน กลับไปยังคำภาวนา “โอม” ที่ดังก้องในหูของเขาว่า

“คลื่นบานออกทีละน้อย เริ่มตระหนักรู้ ถึงความรู้ ซึ่งที่จริงก็คือ “ปัญญา” อันเป็นวัตถุ ประสงค์ของการแสวงหาทั้งปวง สิทธารถะรู้สึก ได้ถึง” เสียงของสรรพสิ่งและจุดหมายทั้งปวง ทุก สรรพสิ่งรวมกัน ทุกเสียง ทุกจุดหมาย ทุกความ ปรารถนา ความทุกข์ ความสุขสม ทั้งความดีและ ความชั่วทั้งหมดทั้งปวงที่รวมกันเป็นโลกใบนี้ เหล่านี้รวมกันเป็นสายธารแห่งชีวิต [...] และถ้า เขามิได้ปล่อยให้อัจฉินให้ผูกติดอยู่กับสิ่งใด แต่เงี่ย สดับฟังทุกๆ สิ่ง ฟังทั้งหมดที่หลอมรวมเป็นหนึ่ง เดียว เมื่อนั้น ทำนองเพลงอันยิ่งใหญ่ก็จะรวม ยอดอยู่ในคำว่า “โอม” - ความสมบูรณ์ ความเป็น หนึ่งเดียว (สิทธารถะ หน้า 105)

(แปลจากภาษาเยอรมันโดยผู้วิจัย)

การตระหนักรู้ในลักษณะนี้เองที่สิทธารถะถ่ายทอดให้แก่สหายเมื่อครั้งก่อน - โควินทะ ภิกษุในพุทธ ศาสนาและนำโควินทะสู่ “การตระหนักรู้” ในนวนิยาย ตำนานเรื่อง สิทธารถะ ของแอร์มันน์ เฮสเซอร์ เรา ได้พบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามากมาย ไม่ว่าจะเป็นชื่อของนวนิยาย “สิทธารถะ” ผู้ซึ่งแสวงหา

“ความจริง” ไม่ว่าจะเป็นรายละเอียดชีวิตของตัวเอกที่มีความคล้ายคลึงพุทธประวัติ หรือเรื่องราวที่พ้องกับเรื่องของพระเวสสันดรทรงยอมสละแม้กระทั่งมเหสีและพระราชบุตร พระราชธิดา ในลักษณะเดียวกับที่สิทธารถะยังไม่สามารถค้นพบ “ความจริง” ได้ หากยังตัดใจไม่ขาดจากลูกชายโชนอันเกิดจากกมล และถึงแม้ว่าสิทธารถะจะตัดขาดจากโลกหลังจากที่ได้เรียนรู้ชีวิตสุขทางโลกเกือบทุกแง่มุม จนกระทั่งมาจบที่คำสวดระหว่างปฏิบัติสมาธิว่า “โอม” ซึ่งพาเขาสู่ “ความจริง” แต่ “ความจริง” นี้ยังหาใช่นิพพานในความหมายของพุทธศาสนาไม่

ในความเข้าใจของสิทธารถะ ความจริงที่เขาค้นพบก็คือ **ความเป็นหนึ่งเดียวสมบูรณ์หลอมรวมกับอาตมมันตามความหมายในศาสนาพราหมณ์** ซึ่งก็สอดคล้องกับวิถีแนวคิดของตัวเอกที่เป็นพราหมณ์และใช้ชีวิตอย่างพราหมณ์ แต่ในที่สุดแล้ว เฮสเซอร์เห็นว่า ภูมิปัญญาของอินเดียนั้นอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ปฏิเสธชีวิตในโลกนี้จนเกินไป อีกทั้งวิถีทางปฏิบัติก็ก่อรูปด้วยการทรมานตนอย่างสาหัส ซึ่งเป็นเครื่องชี้ว่าเฮสเซอร์มิได้เข้าใจวิถีแห่ง “ทางสายกลาง” ตามแนวพุทธศาสนา หรืออาจยังไม่รู้ถึงหลักธรรมสำคัญข้อนี้ก็เป็นได้ เจ้าชายสิทธารถะเมื่อทรงสละความสุขทางโลกและออกผนวชแล้วได้ทรงศึกษาเล่าเรียนเพื่อหาทางพ้นทุกข์ด้วยวิธีทรมานตน อดอาหาร แต่ได้ทรงประจักษ์ด้วยพระองค์เองในเวลาต่อมาว่า วิธีการดังกล่าวเป็นวิถีที่สุดโต่งมิได้ช่วยให้พบหนทางพ้นทุกข์ได้ จึงทรงหันมาปฏิบัติทางสายกลางและบรรลุสมโพธิญาณในที่สุด

สำหรับผู้ประพันธ์คือ แฮร์มันน์ เฮสเซอร์นั้น ประเด็นที่สำคัญที่สุดที่สะท้อนในงานวรรณศิลป์ก็คือ การนำปัญหาระหว่างความขัดแย้งภายในจิตใจกับการใช้ชีวิตในสังคมมาถกเถียงอภิปรายเพื่อที่จะหาทางออกและวิธีแก้ปัญหาเหล่านั้น ในความเห็นของผู้วิจัย แม้ว่าเฮสเซอร์จะสนใจศึกษาแนวคิดและปรัชญาตะวันออกหลายสำนัก แต่นักประพันธ์ชาวเยอรมันผู้นี้ก็ยังคงดำรงความเป็นปัจเจกบุคคลตามแบบตะวันตกอย่างเหนียวแน่น การแสวงหาอันเปรียบเสมือนเป็นหนทางหลีกเลี่ยงของเฮสเซอร์ได้สะท้อนให้เห็นชัดผ่านงาน

วรรณศิลป์ในการแสวงหาและหลีกเลี่ยงของตัวเอกในงานประพันธ์ สิทธารถะเลือกหนทางเดินที่จะแสวงหาความจริงด้วยตนเองเฉกเช่นปัจเจกบุคคลตะวันตก โดยที่เฮสเซอร์มิได้เข้าใจความหมายของ “หนทางของแต่ละบุคคล” ชัดเจนว่า อันที่จริงหมายถึงการเข้าถึงความหลุดพ้น หรือการเข้าถึงสภาวะธรรมนั้นเป็นประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละบุคคลที่จะต้องปฏิบัติและประสบด้วยตนเอง ไม่ใช่สภาวะที่จะแบ่งปันกับผู้อื่นได้ในลักษณะเดียวกับคำสอนพุทธศาสนาที่ว่า มนุษย์ทุกผู้ย่อมมีกรรมเป็นของตนเอง

สิทธารถะได้เรียนรู้ที่จะรู้ตัวและรู้เท่าทัน “ปัจจุบัน” ความรู้เท่าทันปัจจุบันนี้เองที่เป็นลักษณะนิสัยของตัวเอกในนวนิยายขนาดสั้นหลายเรื่องของโรมัส มันน์ เพียงแต่ว่า “การรู้เท่าทันปัจจุบัน” ของตัวละครเหล่านี้มิได้นำไปสู่ความหลุดพ้นตามนัยของพุทธศาสนา แม้ว่า “การรู้เท่าทันปัจจุบัน” ดังกล่าวอาจจะนำไปสู่สภาวะหลุดพ้นได้อีกทั้ง “การหลุดพ้น” จากสังสารวัฏก็มิได้เป็นเป้าหมายของตัวเอกในงานประพันธ์เหล่านั้นด้วย

ในเรื่อง “รวันตาย” (*Der Tod*) ท่านกราฟเฟอร์วันตายของตนเองอย่างใจจดใจจ่อ ท่านกราฟเฟอร์เชื่อว่าวันสำคัญนั้นคือวันที่ 12 ตุลาคม ซึ่งเป็นวันครบรอบอายุ 40 ปีของตนเอง จากสมุดบันทึกประจำวัน เราได้รู้ว่าท่านกราฟเฟอร์ล่วงหน้าตั้งแต่เมื่ออายุ 19 ปีแล้วว่า จะต้องเสียชีวิตในวันเกิดอายุ 40 ปี และได้วาดภาพว่าตนเองจะรู้สึกอย่างไรก่อนวันนั้น ในนาทีแห่งวันที่มีจรัลราชมาเยือน

“วันที่ 8 ตุลาคม ... ข้าพเจ้าอยากจะขอบคุณพญามัจจุราช เมื่อท่านมาถึง เพราะว่าถ้าเป็นวันนี้ละก็มันจะเร็วเกินไป ยิ่งอีกตั้ง 3 วันของฤดูใบไม้ร่วงจึงจะถึงเวลานั้น ข้าพเจ้ารอคอยชั่วพริบตานี้ด้วยความตื่นเต้น นาทีแห่งวาระสุดท้าย! มันจะเป็นชั่วพริบตาที่เต็มไปด้วยความมหัศจรรย์ หรือความตึ๋มดำอันแสนหวานกันแน่ หรือจะเป็นชั่วพริบตาแห่งความปราโมทย์...” (Mann 1975 : 35)

(แปลโดยผู้วิจัย)

แต่ทว่า มัจจุราชมักเล่นตลกกับท่านกราฟ ในวันที่เขาเชื่อมั่นว่าตนเองจะจบชีวิตลง กลับเป็นบุตรสาวสุดที่รักคนเดียวของท่านกราฟที่จากไป - หนูน้อยอาซุนซิโอน นั่นก็คือ ท่านกราฟตัวเองของเรื่องมิได้เข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรมว่า ทุกคนย่อมมีกรรมเป็นของตนเอง บังคับบัญชาไม่ได้

เราได้พบความปรารถนาที่จะได้สัมผัสและประสบกับชั่วพริบตาแห่งชีวิตและความตายในเรื่องเล่าอีกหลายเรื่องของโรมัส มันน์ ใน “ความรู้สึกผิดหวัง” (*Enttäuschung*) ตัวเอกของเรื่อง (ซึ่งไม่ปรากฏชื่อ) เผชิญกับความเสี้ยววินาทีแห่งความสมหวังที่เขาจะได้รับรู้และสัมผัสกับ “ชั่วพริบตาแห่งความสุขหรรษาที่สมหวังและความน่าสะพรึงกลัวที่สุดสยอง” ทว่า ชายผู้นี้จำได้ว่าในเสี้ยววินาทีของเหตุการณ์ที่เลวร้ายที่สุดในวัยเด็กก็คือเมื่อบ้านของเขาถูกไฟไหม้ นั่น เขารู้สึกผิดหวังเพียงใด เพราะเสี้ยววินาทีนั้นยังไม่สามารถทำให้เขาพึงใจได้

“...ไฟเริ่มไหม้แล้ว ไฟเริ่มไหม้แล้ว ผมยังจำคำนี้ได้แม่นยำ และก็รู้ด้วยว่า ความรู้สึกนั้นมีพื้นฐานจากอะไร แม้ว่าผมจะยังไม่ตระหนัก รู้ตัวอย่างชัดเจนนักก็ตาม ผมพบว่า นี่แหละ คือประกายไฟ และ ณ เดียวนี้ผมกำลังเผชิญกับมันอยู่ มันไม่มีอะไรที่แย่ไปกว่านี้แล้วหรือทั้งหมดมีอยู่เพียงเท่านี้เองหรือ...

(Mann 1975 : 48)

ในโนเวลเลอ หรือนวนิยายขนาดสั้นอีกเรื่องหนึ่ง “ความตายที่เวนิส” (*Der Tod in Venedig*) กุสตาฟ ฟอน อัสเซนบัคพยายามที่จะวิเคราะห์ความรู้สึกอันละเอียดอ่อนทุกความรู้สึกที่เกิดขึ้นในใจของตน พร้อมทั้งถามตนเองว่า เจ้าความรู้สึกทั้งหลายนั้น มันคืออะไรกันแน่

“...เขาสัมผัสได้ถึงความรู้สึกประหลาด เป็นความรู้สึกตัวลึกๆ ในใจ เป็นอารมณ์ที่พลุ่งขึ้นมาอย่างกะทันหันเป็นความกระหายและถวิลหา

ที่จะไปยังดินแดนห่างไกล – อาจเป็นความรู้สึกที่เร้าที่เพิ่งเกิดขึ้นหรือจะมีมานานแล้ว แต่ถูกลืมหายไป เขาถึงกับหยุดยั้งหนึ่ง สายตามองพื้นและเอามือไพล่หลังเพื่อที่จะสำรวจความรู้สึกของตนเองว่า มันคืออะไร เป็นอย่างไรแน่”

(Mann 1975 : 340)

จะเห็นได้ว่า อันที่จริงแล้วอัสเซนบัคตระหนักดีถึงชะตากรรมของตนในเวนิส เขามิได้ปฏิเสธความรู้สึกที่มีต่อหนูน้อยอาซุนซิโอน และตัวเขาเองก็คงจะสังหรณ์ใจอยู่แล้วว่า มัจจุราชมักลี้ลับคืบคลานใกล้เข้ามาทุกที

เรื่องเล่าอีกเรื่องหนึ่ง คือ “ห้วงทุกข์” (*Schwere Stunde*) ความรู้สึกกังวลหนักอกของกวีเอกฟรีดริช ชิลเลอร์ (Friedrich Schiller 1759-1805) ในช่วงเวลาแห่งการสร้างสรรค์ผลงานวรรณศิลป์^๖ ได้ถูกนำมาตีแผ่อย่างละเอียดลออ ตั้งแต่การตรึกตรองหาแก่นเรื่องและเนื้อเรื่องที่เหมาะสมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบรรยายถึง

“ความเจ็บปวด...การเลือกสรรหาถ้อยคำที่เหมาะสมเหมือนอย่างหัวใจของเขาเรียกร้อง...”

(Mann 1975 : 285)

เราไม่สามารถคาดหวังจากโรมัส มันน์ นักเขียนเอกแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้ว่า ท่านผู้นี้จะนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาอย่างเต็มรูปแบบในงานวรรณศิลป์ในลักษณะเดียวกับแกร์เลอร์หรือเฮสเซอร์ โดยที่นักเขียนคนหลังสุดที่เอ่ยนามมีประสบการณ์ตรงกับอินเดียและปรัชญาที่มาจากอินเดียผ่านทางบิดาและจากการศึกษาปรัชญาตะวันออก แนวคิดพุทธศาสนาของโรมัส มันน์ ได้รับอิทธิพลจากโซเปนเฮาเออร์ ลักษณะการรับและเข้าใจพุทธศาสนาของโรมัส มันน์จากโซเปนเฮาเออร์จะต้องมีการค้นคว้าและวิเคราะห์วิจัยอย่างละเอียดต่อไป

ตรงจุดนี้ ผู้วิจัยขอตั้งข้อสังเกตว่า ความรู้สึกที่ตัวอยู่ตลอดเวลาของตัวละครในงานประพันธ์ของโรมัส มันน์ ก็น่าจะเป็นความรู้สึกที่ตัวอยู่ตลอดเวลาของ

^๖ คือบทละครเรื่อง Wallenstein

ผู้ประพันธ์ด้วย ในแง่หนึ่ง การรู้ตัวและรู้เท่าทันปัจจุบันนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทุกคนพึงมีเพื่อที่จะใช้ชีวิตในโลกนี้อย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ในอีกแง่หนึ่ง ความรู้ตัวและรู้ทันปัจจุบันก็เป็นข้อแม้ที่จำเป็นขาดไม่ได้อันจะนำผู้ปฏิบัติธรรมสู่ความหลุดพ้นเข้าสู่ปรีติพพาน

เราได้พบว่า “สิทธารถะ” ของเฮสเซอร์ และเรื่องเล่าหลายเรื่องของโรมัส มัสน์ มีความคิดเชิงพุทธศาสนาสอดแทรกอยู่ไม่มากนัก ในขณะนั้นนวนิยายตำนานของคาร์ล แกร์เลอร์ นักเขียนรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม คือ “กามนิต-ผู้จาริกแสวงบุญ” ผู้เขียนตั้งใจประพันธ์ให้เป็นงานวรรณศิลป์พุทธศาสนาอย่างเต็มรูปแบบ แกร์เลอร์เขียนเรื่องราวของกามนิตจากจินตนาการเกือบทั้งหมดหลังจากที่ได้ศึกษาพุทธศาสนาและคำสอนของพระพุทธเจ้าจากเอกสารแปลของปราชญ์ชาวเยอรมันที่มีอยู่ในขณะนั้นอย่างละเอียดจะมีก็เพียงบางตอนที่น่ามาจากพระสูตร คือ ตอนที่กามนิตได้พบและสนทนากับพระพุทธองค์ในห้องโถงบ้านของช่างปั้นหม้อ ซึ่งแกร์เลอร์นำมาจากธาตุวิภังคสูตรในพระไตรปิฎก หมายเลข 140 มัชฌิมนิกาย (Majjhimanikayo) มีเนื้อความใกล้เคียงกัน คือ พระพุทธเจ้าได้ทรงพบกับปุกกุสาติ กุลบุตรในโถงบ้านช่างปั้นหม้อ และได้ทรงแสดงธรรมโปรด จนปุกกุสาติ กุลบุตรขอบวชในพระธรรมวินัย และพระพุทธองค์โปรดให้ไปหาบาตรและจีวรให้ครบถ้วน ปุกกุสาติหลีกไปหาบาตรจีวร แต่ทันใดนั้นปุกกุสาติได้ถูกแม่โคปลิดชีพเสีย” (เทวัญกานต์ มุ่งปั้นกลาง 2545) ส่วนเนื้อเรื่องอีกตอนที่แกร์เลอร์ไม่ได้แต่งเองก็คือ การกลับใจขององคุลิมาล ซึ่งนำมาจาก มัชฌิมนิกาย (Majjhimanikayo) หมายเลข 50, 86 และ 130 เช่นกัน ส่วนเรื่องราวนอกจากนั้นล้วนเป็นจินตนาการของผู้ประพันธ์ทั้งสิ้น

สำหรับการบรรยายที่ตั้งของเมือง รวมทั้งจากในสวรรค์สุขาวดีที่แกร์เลอร์นำมาจาก สุขาวดียุหมหายานสูตร ปิรวรรตแห่งสมเด็จพระพุทธอมิตาภเจ้าผู้ประพันธ์ชี้แจงไว้ดังนี้

“ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ความงดงามแห่งบดินทร์นั้นสำคัญยิ่งกว่าข้อเท็จจริงทางภูมิศาสตร์ว่าจะถูกต้องหรือไม่ ในขณะที่ข้าพเจ้าจะไม่มีวันยอมเป็นอันขาดที่จะให้แนวคิดและแก่นทางพุทธศาสนาเพื่อ

วัตถุประสงค์ทางวรรณศิลป์นั้นถูกบิดเบือนไปแม้แต่น้อยด้วยว่า การที่ข้าพเจ้าได้นำเรื่องราวของสวรรค์สุขาวดีซึ่งเป็นที่ยึดและนิยมอย่างมากในเวลาต่อมาเข้ามาในงานประพันธ์เรื่องนี้ เป็นการนำภาพที่ปรากฏอยู่มิใช่ภาพที่ถูกบิดเบือนหรือถูกดัดแปลง แต่ภาพของสวรรค์สุขาวดีนั้นมีอยู่ในช่วงแรกของพุทธกาล ดังนั้นเป็นความปรารถนาอันแรงกล้าจากหัวใจของข้าพเจ้าที่จะนำเสนอภาพชีวิตและโลกของพุทธศาสนานำเสนอในงานเขียน...”

(Gjellerup 2005 : footnote 3, p. 316)

แกร์เลอร์ได้บรรลุถึงเป้าหมายนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย งานประพันธ์เรื่องนี้ได้รับการแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษของจอห์น อี. โลจี (John E. Logie) เป็นภาษาไทย โดยปราชญ์สองท่านคือ เสฐียรโกเศศ หรือพระยาอนุมานราชธน และนาคะประทีป ใช้ชื่อว่า กามนิต ปราชญ์ทั้งสองท่านเป็นผู้แปลที่ทรงคุณสมบัติในการแปลวรรณกรรมเรื่องนี้คือ เสฐียรโกเศศ เป็นปราชญ์ผู้รอบรู้พุทธศาสนาและศาสนาเปรียบเทียบ ในขณะที่นาคะประทีปเป็นปราชญ์ทางภาษาบาลีผู้ได้บวชเรียนมาเป็นเวลานาน ท่านทั้งสองมีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา และสร้างสรรค์ตัวบทกามนิตด้วยภาษาที่ไพเราะสละสลวยอย่างวิจิตรบรรจง โดยเฉพาะการเลือกสรรคำในลักษณะของ “ร้อยแก้ว” ที่มีการส่งเสียงสัมผัสในลักษณะใกล้เคียงกับฉันทลักษณ์ “ร้อยยาว” นับเป็นการแปลเรียบเรียงอย่างประณีตเคารพต้นฉบับเดิมอย่างยิ่ง (สุจิตรา จงสถิตวัฒนา 2551 : 6-8) ชาวไทยผู้ได้เคยอ่านเรื่องกามนิต แทบจะไม่รู้เลยว่าเป็นนวนิยายแปลจากภาษาต่างประเทศและผู้ประพันธ์เป็นกวีชาวเดนมาร์กที่เขียนวรรณกรรมชิ้นนี้เป็นภาษาเยอรมัน

“กามนิต-ผู้จาริกแสวงบุญ” เป็นเรื่องราวนวนิยายรักของหนุ่มกามนิตและสาวสิริจากครอบครัวของคณบดีผู้มั่งคั่งแห่งนครอุชเชนีและนครโกสัมพี ทั้งสองมีความรักที่มั่นคงต่อกันจนถึงกับสัตย์ภูกันไว้ ณ ลานอโศกว่าจะรักกันชั่วนี้รันดร์ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น แต่โชคชะตาบันดาลให้ทั้งคู่มิได้สมหวังในรักและต้องพลัดพราก ต่างมีคู่ครองของตน ใช้ชีวิตแบบไร้สุข จน

กระทั่งวาสิฏฐีมีโอกาสฟังธรรมของพระพุทธเจ้าและออกบวชเป็นภิกษุณี ส่วนกามินิตได้ละทิ้งบ้านเรือนครอบครัวและทรัพย์สมบัติทั้งหมด ออกจาริกแสวงบุญเพื่อตามหาพระพุทธเจ้า และได้พบพระพุทธองค์โดยบังเอิญ ณ ห้องโถงบ้านช่างปั้นหม้อ มีโอกาสสนทนาเล่าเรื่องราวชีวิตที่ผ่านมาของตนให้พระภิกษุชราฟัง และได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์เป็นการแลกเปลี่ยน ซึ่งในเรื่อง “กามินิต-ผู้จาริกแสวงบุญ” ของแกร์เลอร์ฟ พระธรรมนั้นคือ แก่นคำสอนของพุทธศาสนา ได้แก่ อริยสัจ 4 นั่นเอง และแม้ว่ากามินิตจะได้ฟังพระธรรมจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง แต่เขาหาได้รู้ไม่ว่า นั่นคืออริยบุคคลที่ตนเองกำลังแสวงหาอยู่ อีกทั้งยังสงสัยในคำสอน โดยคิดไปเองว่า นั่นมิใช่หลักธรรมจากพระโอษฐ์ของพระพุทธองค์ และคำสอนนั้นยังมีสิ่งที่ยังตนเองอยากได้ยิน สิ่งที่กามินิตต้องการได้ฟังคือ ราววัลแห่งความมั่นคงในรักอันได้แก่ความสุขสมหวังในรักกับวาสิฏฐีในสวรรค์แดนสุชาวดี

กามินิตจบชีวิตลงโดยที่จิตของเขายังยึดเอาพระพุทธองค์เป็นที่ตั้ง แต่จิตนั้นก็ยังมีดีมนั้นในคำสัญญา เพราะความรักอันมั่นคงต่อวาสิฏฐีที่จะได้ครองรักกับนางชั่วนิรันดร์ด้วย ความมั่นคงแห่งรักของกามินิตและวาสิฏฐีจึงเป็นปัจจัยให้ทั้งสองได้ไปจุติในสวรรค์สุชาวดีสมปรารถนา

แต่ความรักของกามินิตที่ยึดมั่นอยู่กับวาสิฏฐี กลับเป็นตัวขัดขวางมิให้กามินิตได้เข้าถึงพระธรรม คำสั่งสอนสู่นิพพานได้ ในขณะที่ความรักมั่นคงของวาสิฏฐีต่อกามินิต ตลอดจนศรัทธามั่นคงของนางต่อพระพุทธเจ้าโดยมีความเข้าใจในพุทธธรรมอย่างดีแล้ว กลับเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้นางมีความปรารถนาจะให้กามินิตเข้าเฝ้าธรรมะดุจเดียวกัน และนางก็ทำได้สำเร็จ วาสิฏฐีได้ถ่ายทอดธรรมะแก่กามินิต และใช้พลังสมาธิบันดาลให้กามินิตได้เห็นรูปพระพุทธเจ้า ราวกับได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ด้วยตนเอง นางเจริญธรรมดับขันธปรินิพพานไปก่อนกามินิต แต่ก็ได้แผ่อำนาจมโนยทธิให้กามินิตได้เห็นพระพักตร์ของภิกษุชราที่ได้แรมคืนอยู่ด้วยกัน ณ บ้านช่างปั้นหม้อ จนกามินิตเข้าใจใน

สังสารวัฏอย่างลึกซึ้งและมีความปรารถนาที่จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

“แล้วกามินิตก็ยึดเอาพระพุทธนิมิตไว้ใหม่โน้มน้าวแน่นแฟ้น มุ่งแสวงวิถีที่จะไปสู่ความสันแห่งทุกข์”

(เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป 2520 : 414-415)

อาจกล่าวได้ว่า คาร์ล แกร์เลอร์ฟประพันธ์นวนิยายพุทธศาสนาเรื่องนี้โดยอาศัยภาพชีวิตและความเชื่อตามหลักพราหมณ์และพุทธได้อย่างสนิทตรงตามแนวคิดต้นตอจนแม้แต่ผู้อ่านชาวไทยก็ยังไม่รู้สึกสะอึกว่าผู้ประพันธ์เป็นชาวตะวันตก ตรงกันข้ามกับเรื่อง “สิทธิธารณะ” ของแฮร์มันน์ เฮสเซอที่มีปรัชญาตะวันออกผสมผสานอยู่หลายแนวคิด ได้แก่แนวคิดพราหมณ์ พุทธ และเต๋าในตอนจบของเรื่องตามที่เฮสเซอได้ออกตัวไว้ ฉากที่ผู้วิจัยประทับใจมากที่สุด คือ ฉากสุดท้ายของเรื่องได้แก่การเดินทางสู่นิพพานของกามินิต ซึ่งแกร์เลอร์ฟนำเสนอภาพอันงามวิจิตรของจุดกำเนิดและการดับสูญของจักรวาลในบทสุดท้าย “กลางคืนและรุ่งเช้าในสกลจักรวาล” เป็นความรุ่งเช้าเกิดมีท้าวมหาพรหมขึ้นใหม่

“ผู้จะส่องความสว่างและถนอมสกลจักรวาลนั้นได้แสนให้คงสืบปวัตนาการไปตลอดอีกกัลป์หนึ่ง. และขณะนั้นท้าวมหาพรหมกับบันดาลสิ่งทั้งปวงให้มีชีวิตขึ้น...

(เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป 2549 : 357)

[...] ในเวลาไม่ช้า ดาวเทพบางองค์ก็เริ่มสังเกตเห็นว่ามีดาวเทพอยู่องค์หนึ่ง ท่ามกลางพวกตนหาได้ส่อง แสงรุ่งเรืองสว่างขึ้นโดยลำดับ ไม่ กลับมีลักษณะตรงกันข้าม คือห่อหุ้มลงไป...”

(เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป 2549 : 359)

เหล่าดาวเทพร้องเตือนให้ดาวกามินิตหันไปเพ่งท้าวมหาพรหมเพื่อรับแสงสุกสว่าง แต่กามินิตหาได้เอาใจใส่ไม่ แสงของดาวกามินิตริบหรี่ลงทุกทีจน

ใกล้ดับ หายที่สุด ท้าวมหาพรหมทรงรำพึงว่า

“เรாதกลใจแล้ว ถ้ากระไร เราพึงรวมรัศมี
แห่งเรา ซึ่งชานไปทั่ววิศวกาศคืนมาสู่เรา แล้วให้
จักรวาลเหล่านี้ ทั้งหมดถึงแก่ประลัยเป็นกลางคืน
คืนหนึ่งของพรหมโลก และเมื่อรวบรวมรัศมีมาอยู่ในเงา
แห่งเดียวกันหมดแล้วจักได้แผ่รัศมีนั้นตรงไปที่ดาวเทพ
ดวงนั้นโดยเฉพาะ เพื่อรังให้กลับคืนมาอยู่ใหม่ในพรหม
โลกจงได้...”

ครั้นแล้ว ท้าวมหาพรหมก็ทรงเรียกเอาบรรดา
รัศมีที่แผ่ไปทั่ววิศวกาศโลกานุโลกถึงระยะประลัย
เข้าสู่ความมืดแห่งพรหมราตรีกาลอีกคำรบหนึ่ง และท้าวมหาพรหมก็รวบรวมรัศมีให้มาอยู่ในที่แห่งเดียว ฉายพุ่ง
ตรงไปที่กามนิต อันเป็นแสงอำนาจพอที่จะให้สกลโลก
นับด้วยแสนโกฏิลูกเป็นไฟแล้วให้รัศมีนั้นกลับคืนมา
สู่พระองค์และแผ่ปล่อยไปใน วิศวกาศขึ้นเป็นคำรบใหม่
ถึงตอนนี้ ท้าวมหาพรหมควรทอดพระเนตรดาวกามนิต
สกลสว่างขึ้น กลับเห็นแสงริบหรี่หนักลงเรื่อยไปจนดับ
วูบไม่มีเหลือ ระวังกลางวิศวกาศอันหาเขตกำหนด
มิได้ สกลจักรวาลานุจักรวาลเกิดขึ้นแล้วชั่วแล่นหนึ่งก็
ประลัยลาญ เกิดเป็นวันใหม่ของพรหมโลกเป็นวันหนึ่ง
ซึ่งเรียกว่า หนึ่งกัลป์ ส่วนกามนิตนับถือเอาซึ่งสัญญา
จาริกเป็นบุญยวัตร ก็ดับรอบจรมิจิตสิ้นเชื้อไปเอง เหมือน
แสงไฟในโคมที่ดับ เพราะหมดน้ำมันที่หล่อเลี้ยงไส้ไว้จน
หยาดสุดท้าย ฉะนั้นแล” (เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป
2549 : 361 เชิงอรุณที่ 11)

ในความเห็นของสุจิตรา จงสถิตยัวัฒนา นัก
วิชาการด้านวรรณคดีไทย การใช้ชื่อกามนิตและวาสิฏฐี
ล้วนมีความหมายอันสัมพันธ์กับสาระสำคัญของเรื่อง
นั่นคือ “กามนิต” แปลตามศัพท์หมายถึง “นำไปแล้วโดย
กาม” “กาม” ในที่นี้คือความรัก ความปรารถนา กามนิต
จึงเป็นตัวแทนของความรัก ในขณะที่ชื่อ “วาสิฏฐี”
หมายถึง ผู้สืบเชื้อสายจากฤๅษีวสิฐ ว่าเป็นตัวแทน
ของปัญญา เท่ากับว่า การใช้ชื่อกามนิตแสดงนัย
สำคัญของเรื่องที่ผู้เขียนให้ความสำคัญของ “กาม”
นั่นคือ กามนิตถูกชักนำสู่นิพพานได้ก็ด้วยความรัก
อันมั่นคงที่มีต่อวาสิฏฐีผู้เป็นตัวแทนของปัญญาและ
เป็นผู้ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกามนิตโดยปัญญาให้เข้าสู่

นิพพานได้ในที่สุด (สุจิตรา จงสถิตยัวัฒนา 2551 : 26
เชิงอรุณที่ 9)

สำหรับประเด็นการใช้สวรรค์สุขาวดีเป็นฉาก
สำคัญของเนื้อหาภวนิตภาคสวรรค์ อันเป็นเนื้อหาที่มี
ลักษณะเฉพาะตัวโดดเด่นอย่างยิ่งในบริบทของวรรณคดี
พุทธศาสนาของไทย เพราะเป็นวรรณคดีเรื่องแรกๆ ที่
ใช้สวรรค์สุขาวดีเป็นฉากสำคัญทำให้ผู้อ่านสวรรค์
สุขาวดีได้อย่างแพร่หลายผ่านทางนวนิยายเรื่องภวนิต
มากกว่าจากตัวบทอื่นๆ ที่มีการแปลเป็นภาษาไทย

จึงเท่ากับว่า การใช้สวรรค์สุขาวดีนั้นเริ่มโดย
กวีชาวเดนมาร์กเดินทางจากยุโรปมาสู่ประเทศสยาม
จากการที่กวีผู้นี้ได้ศึกษาเอกสารแปลในหัวข้อพุทธ
ศาสนาช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ต้นคริสต์ศตวรรษ
ที่ 20 และเขียน “กามนิต - ผู้จาริกแสวงบุญ” ในค.ศ.
1906 ก่อนที่จะมีแปลหนังสือสุขาวดี วุฒุนหายาน
สูตรปริวรรตแห่งสมเด็จพระพุทธอมิตาราเจ้าจากภาษา
สันสกฤตเป็นร้อยแก้วเป็นภาษาไทยใน พ.ศ. 2463 (ค.ศ.
1920) เสียอีก ผู้แปลหนังสือดังกล่าวคือ พระยาปริยัติ
ธรรมาดา พิมพ์ที่โรงพิมพ์พิศาลบรรณินดี จำนวน 300
เล่ม เพื่อเป็นบรรณาการแจกในงานทำบุญฉลองอายุ
ครบ 60 ปีของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นวิจิตรวรา
ปรีชา

การจาริกแสวงบุญในเรื่องกามนิตจึงเป็น
การเดินทางของปัญญาและจินตนาการของปราชญ์
ตะวันตกผู้เข้าใจ “ปัญญา” ของตะวันออกอย่างแท้จริง
นำมาสร้างสรรค์เป็นวรรณคดีอันประณีตเดินทางผ่าน
การรังสรรค์ต่อมาจากปราชญ์ทั้งตะวันตกและตะวันออก
ผสมผสานกลมกลืนกับวิริยะและศรัทธาใน “ปัญญา” และ
“จินตนาการ” ของเนื้อหาอันวิเศษ ปรากฏเป็นความ
สมบูรณ์งดงามที่ “เดินทาง” ผ่านพันกาลเวลา ภาษา และ
วัฒนธรรม (สุจิตรา จงสถิตยัวัฒนา 2551 : 27 เชิงอรุณ
ที่ 10) คาร์ล แกร์เลอร์甫สร้างสรรค์ผลงาน กามนิต จาก
ความสนใจส่วนตัว รวมทั้งได้รับอิทธิพลจากกระแสความ
สนใจพุทธปรัชญาและปรัชญาตะวันออกช่วงต้นของ
สมัยใหม่คือ ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ต้นคริสต์ศตวรรษ
ที่ 20 การเดินทางสู่ประเทศสยามของกามนิตต้องผ่าน
ประเทศอังกฤษ ทำให้ชื่อเรื่องของนวนิยายคลาดเคลื่อน

ไปจากภาษาเยอรมันต้นฉบับ คำว่า (der) Roman ในภาษาเยอรมันแปลว่า นวนิยาย และ die Legende แปลว่า ตำนาน ทั้งสองคำปรากฏในชื่อเรื่องว่า Der Pilger Kamanita-Ein Legendenroman ดังนั้น คำว่า Roman จึงหมายถึง นวนิยาย ซึ่งไม่ตรงกับความหมายของ romance หรือเรื่องราวความรัก การผจญภัย หรือเรื่องราวของอัศวินตามความหมายของวรรณศิลป์ประเภท Romance ในขนบวรรณศิลป์ของอังกฤษ (von Wilpert 2001 : 703) ดังปรากฏในชื่อเรื่องภาษาอังกฤษโดย John E. Logie ที่เดิวนัก ชื่อเรื่องในภาษาอังกฤษได้ทำให้น้ำหนักของการตีความอยู่ที่ความรักมากกว่าการใช้

คำกลางๆ เช่นในภาษา เยอรมันว่า นวนิยายตำนาน

อย่างไรก็ดี นวนิยายเรื่อง “กามนิต-ผู้จาริกแสวงบุญ” แตกต่างจาก “สิทธารถะ” ของเฮสเซอร์ตรงที่ว่า ในประวัติชีวิตของสิทธารถะตัวเอกของเรื่อง ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้ “เสื้อคลุม” ของพุทธหรือพราหมณ์ก็ตาม แฝงประวัติชีวิตของผู้ประพันธ์ไว้มากมาย ถึงกระนั้นความเข้าใจผิดของเฮสเซอร์ในหลายประเด็นเกี่ยวกับคำสอนของพุทธศาสนาได้ก่อสับสนขึ้นเป็นผลงานวรรณศิลป์ที่น่าสนใจศึกษาเปี่ยมด้วยเสน่ห์อย่างยากที่จะปฏิเสธได้

บรรณานุกรม

เอกสารปฐมภูมิ

- เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป. (2520). **กามนิต**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป. (2549). **กามนิต-วาสิฏฐี ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- Hesse, Hermann. (1978). **Siddhartha**. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Gjellerup, Karl. (2005). **Der Pilger Kamanita - Ein Legendenroman** (นักเขียนรางวัลโนเบล). Cologne (Koeln): Anaconda Der Pilger Kamanita.
- Mann, Thomas. (1975). **Frøhe Erzählungen, Band 1** (เรื่องเล่า ของโรมัส มัณห์, เล่ม 1). Frankfurt am Main: Fischer Verlag.

เอกสารและแหล่งข้อมูลทั่วไป

ภาษาไทย

- เทวัญกานต์ มุ่งปั้นกลาง. (2545). **กามนิต : กลวิธีการนำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดทางพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรสวรรค์ วัฒนางกูร, เอก ทีเดอมันน์. (2532). **Einführung in die thailändische Kunst und Architektur - Lektüre für Reiseführer**. ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องร่วมกับคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (Dictionary of Buddhism)**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุจิตรา จงสถิตยวัฒนา. (2551). การเดินทางของปัญญาและจินตนาการในกามนิต ของเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป. **วารสารอักษรศาสตร์ (ฉบับพิเศษ : การเดินทางหลายมิติ หลากพรมแดน)** 31, 1 : 6-8.

ภาษาต่างประเทศ

- Author's Calender jonka tekijä on Petri Liukkonen on hsensoitu Creative Commons Nimeä – Epäkaupallinen Eimuutettuja teoksia 1.0 Suomi (Finland) lisenssillä. Retrieved May 10, 2011. from <http://www.kirjasto.sei-fi/gjelleser.htm>
- Ball, Hugo. (1977). **Hermann Hesse**. Frankfurt am Main: Suhrkamp. 1. Auflage.
- Furger, Andreas und Graf, Felix. (2002). **“Höllenreise durch mich selbst” Hermann Hesses Siddharta, Steppenwolf**. Regina Bucher: Verlag Neue Zürcher Zeitung.
- Gjellerup, Karl. (2005). In **Der Pilger Kamanita - Ein Legendenroman** (นักเขียนรางวัลโนเบล). Cologne (Koeln): Anaconda Der Pilger Kamanita.
- von Glasenapp, Helmuth. (1966). **Der Buddhismus eine atheistische Religion**. München: Schezny.
- Hesse, Hermann. (1930). Mein Glaube (บทความเรื่อง “ความเชื่อของข้าพเจ้า”). Cited in Volker Michels (2002), “Der ganze Osten atmet Religion” Siddharta und Hermann Hesses Beziehung zu Indien und China. In **“Höllenreise durch mich selbst” Hermann Hesses Siddharta, Steppenwolf**. Regina Bucher. von Andreas Furger und Felix Graf. Verlag Neue Zürcher Zeitung : 189.
- Hesse, Hermann and Glaube, Mein. (1930). (บทความเรื่อง “ความเชื่อของข้าพเจ้า”). In Volker Furger, Andreas und Graf, Felix. **“Höllenreise durch mich selbst” Hermann Hesses Siddharta, Steppenwolf**. Regina Bucher: Verlag Neue Zürcher Zeitung.

- Hsia, Adrian. (1981, 2002). **Hermann Hesse und China Darstellung, Materialien und interpretation, erweiterte Neuauflage.** Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2.Auflage.
- Michels, Volker. (2002). "Der ganze Osten atmet Religion" *Siddharta* und Hermann Hesses Beziehung zu Indien und China. In **"Höllenreise durch mich selbst" Hermann Hesses Siddharta, Steppenwolf.** Regina Bucher: Von Andreas Furger und Felix Graf. Verlag Neue Zürcher Zeitung
- Mileck, Joseph. (1979). **Hermann Hesse Dichter, Sucher, Bekenner. Biographie.** Mönchen: C. Bertelsmann Verlag.
- Pfeifer, Martin. (1977). **Hermann Hesses weltweite Wirkung.** Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Pornsarn Watanangura. Heinrich Detering, editors. (2009). **On the Reception of Buddhism in German Philosophy and Literature – An Intercultural Dialogue.** Bangkok: Centre for European Studies at Chulalongkorn University.
- Schröter, Klaus. (2005). **Thomas Mann. RORORO monographie.** Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 3. Auflage.
- von Wilpert, Gero. (2001). **Sachwörterbuch der Literatur.** Stuttgart: Alfred Kröner, 8. verbesserte und erweiterte Auflage.
- Zeller, Bernhard. (1963). **Hermann Hesse in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. RORORO bild monographien.** Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1. Auflage.
- Zotz, Volker. (2000). **Auf den glückseligen Inseln. Buddha in der deutschen Kultur.** Berlin : 249-250.

